

ЧЕТРДЕСЕТ ОСМО ПИСМО /СВЕТОМ/ ВАСИЛИЈУ /ВЕЛИКОМ/*

Ἐπιστολαί ΜΗ' Βασιλείου

Ἅγιος Γρηγόριος ὁ
Θεολόγος Ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως

Свети Григорије Богослов,
Архиепископ
константинопољски

Οὐ πάυση βλασφημῶν
ἡμᾶς ὡς ἀπαιδεύτους καὶ
σκαίους καὶ ἀφίλους καὶ
οὐδὲ ζῆν ἀξίους, ὅτι συνιέναι
τετολμήκαμεν ἃ πεπόνθα-
μεν; Οὐ γὰρ ἄλλο γε οὐδὲν
ἀδικοῦμεν, αὐτὸς ἂν εἴποις,

Хоћеш ли престати да зло гово-
риш о нама, као о каквом необразо-
ваном, неспретном и недружељуби-
вом човеку, који није ни живљења
достојан, само јер се усудисмо да
промишљамо шта све поднети мо-
рамо? Заиста никакву другу неправ-

* Изворник: *Τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολαί ΜΗ' Βασιλείου*, PG 37, 42B–44C. Писмо које дајем у преводу на српском језику тражи кратко објашњење: написане негде у пролеће 372. године, ове ромејски елегантне и у старом маниру обраћања изнесене речи Григорија (Богослова) – упућене Василију (Кесаријском илити Великом) – представљају Григоријев љутит, горак и искрен одговор на неколико Василијевих писама (која до данас, нажалост, нису сачувана). У овим је писмима Василије – да се претпоставити – оштро критиковао свог пријатеља због изостанка подршке у мучном и сукобима испуњеном периоду након Никејског сабора. И не само то, у питању ће бити и политички сукоби – како унутар државе, тако и унутар саме Цркве. Исте године, говоримо дакле о 372, кесар Валенс ће спровести државну поделу Кападокијске провинције на два дела. Нова провинција (Кападокија Секунда) ће поред Кесарије у Кападокији Прими добити још један главни град, наиме, Тијану. Антим, тадашњи епископ Тијане и Валенсов истомишљеник, неће чекати дуго да уграби прилику и своје епископско седиште учини подједнако важним као и оно Василијево у Кесарији. Настаће тензије и окупљање противничких табора. Архиепископ кесаријски неће бити склон да прати кораке кесаревих подела и рачуница; са своје стране он ће покушати да одржи еклисијалну управу и моћ у рукама своје Кесарије. За ту је ствар морао пронаћи савезнике и истомишљенике. Управо ће у Григорију видети једну

οὐδέ τι σύνισμεν ἡμῖν αὐτοῖς ἢ μικρόν ἢ μεῖζον περὶ σὲ κακοῖς γεγυνοῖσι, μηδὲ συγγνοίημεν· πλὴν τοῦτο μόνον ἔγνωμεν ἠπατημένοι, ὁπὲρ μὲν ἄγαν, ἔγνωμεν δέ.

Καὶ τὸν θρόνον αἰτιώμεθα, ὡς ὑψηλότερόν σε ἡμῶν ἀθρόως ποιήσαντα. καὶ κάμνομεν τὰ σὰ ἐγκαλούμενοι καὶ ἀπολογούμενοι πρὸς τοὺς σαφῶς εἰδότας καὶ τὰ πρῶτα ἡμῶν καὶ τὰ νῦν· τοῦτο γὰρ ὧν πάσχομεν τὸ γελοιότατον ἢ ἐλεεινότατον, τοὺς αὐτοὺς καὶ ἀδικεῖσθαι καὶ ἐγκαλεῖσθαι, ὅπερ νῦν ἡμῖν συμβέβηκεν.

Ἐγκαλοῦσιν ἄλλοι μὲν ἄλλο τι καὶ ὅ τι ἂν ἕκαστος βούληται, κατὰ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον ἢ τὸ μέτρον τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ὀργῆς· οἱ φιλανθρωπότατοι δέ, ὑπεροψίαν καὶ περιφρόνησιν καὶ τὸ παρερρίφθαι ἡμᾶς μετὰ τὴν χρείαν, ὡς περ τῶν σκευῶν τὰ ἀτιμώτατα καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια ἢ τῶν ἐρεισμάτων ταῦτα ὑπὲρ ὧν αἱ ἀψίδες, ἅ μετὰ τὴν πῆξιν ὑφαιρεῖται καὶ διαπτύεται.

Τούτους μὲν οὖν χαίρειν ἔάσωμεν καὶ λέγειν ὅ τι ἂν λέγωσιν· οὐδεὶς ἐφέξει

ду не учинисмо, што сам можеш потврдити, нити смо свесни умешаности у неко мало или велико зло против тебе, нити ћемо ово призна-ти икада. Једино што знамо јесте да смо обманути, па иако то видесмо прекасно, сад ипак схватамо.

И заиста, /епископски/ трон оптужујемо, који те одједном над нама преузнесе. Уморни смо од оптужби због твојих дела, као и извињавања онима који јасно познају наш пређашњи и садашњи /живот/. И бивајући у ситуацији овој, морамо се најподсмешљивијем и најбеднијем од свега подвргнути: да будемо неправедно третирани и оптуживани, због /догађаја који/ нам се управо дешавају.

Остали нас оптужују за једну или другу ствар, како је коме воља, сваки на свој начин и у мери /своје/ љутње према нама. Најчовекољубивија пак /против тебе/ оптужба и непоштовање /јесте/: што си нас одгурнуо – када ти више не бејасмо потребни – као најобичнију безвредну ствар или као какву ништавну даску, која подупире грађевину, а која се одбацује и занемарује кад све дође на своје место.

Али, оставимо на миру оптужитеље ове, нека причају шта им је воља, јер нико слободу је-

такву личност, па ће Богослов бити хиротонисан за епископа малог града Сасиме у наведеној Кападокији. Интимно далеко од сваке политике, вреве и воље за моћи, али и као човек ненавикнут на провинцијски живот какав га је чекао у малој Сасими, Григорије никада неће ступити на сасимски епископски трон. Биће љут и разочаран. Из свега наведеног можда и не чуди – како рекох највероватнија – оштра Василијева реакција на недостатак разумевања од стране свог пријатеља и саборца. Међу њима ће се десити – то је сасвим извесно – трајни прекид. О свему овоме видети више код: John McGuckin, *Saint Gregory of Nazianzus. An Intellectual Biography*, Crestwood, NY: St. Vladimir's Press, 2001. Речи у косим заградама су додатак преводиоца.

γλώσσης αὐτονομίαν. καὶ σύ μοι τὸν μισθὸν κατάβαλε τὰς μακαρίας καὶ κενὰς ἐλπίδας, ἅς κατὰ τῶν βλασφημούντων ἐξεῦρες, ὡς διὰ τιμὴν ὑβρίζων τοὺς κούφους ἡμᾶς καὶ προχείρους πρὸς τὰ τοιαῦτα.

Ἐγὼ δὲ τὸ ἐμὸν ὡς ἔχει δηλώσω, καὶ μοι μηδὲν ὀργισθῆς. Ἐρῶ γὰρ ἅ καὶ παρ' αὐτὰ τοῦ πάθους ἀπεφθελγᾶμην, οὐ τοσοῦτον ἢ τῷ θυμῷ ζέσας ἢ τῷ γεγονότι καταπλαγείς, ὥστε κλαπῆναι τοὺς λογισμοὺς καὶ ἀγνοεῖν ἅπερ ἔλεγον.

„Οὔτε ὄπλα κτήσομαι, οὔτε τὰ τακτικὰ μαθήσομαι, ἅ μὴ πρότερον ἔμαθον, ἠνίκα καιρὸς εἶναι μᾶλλον ἐδόκει, πάντων ὀπλιζομένων καὶ μαινομένων (οἶσθα τὰ τῶν ἀσθενῶν ἀρρωστήματα), οὔτε τὸν ἀρήιον Ἄνθιμον ὑποστήσομαι, καίπερ ἄωρον ὄντα πολεμιστήν, ψιλὸς τ' ὢν καὶ ἀπόλεμος καὶ πρὸς τὰ τραύματα ἐπιτηδεϊότερος.

Ἄλλ' ἐκεῖνῳ μὲν αὐτὸς πολέμει, εἰ τοῦτό σοι φίλον (καὶ γὰρ τοὺς ἀσθενεῖς πολλάκις αἰ χρεῖαι ποιοῦσι πολεμιστάς), ἢ ζῆτει τοὺς πολεμήσοντας, ὅταν σου τῶν ἡμιόνων λαμβάνηται, τὰ στενὰ τηρῶν καὶ ὥσπερ ὁ Ἀμαλήκ ἐκεῖνος εἴργων τὸν Ἰσραήλ. Ἡμῖν δ' ἀντὶ πάντων δοῦναι τὴν ἡσυχίαν.

Τί γὰρ δεῖ μάχεσθαι περὶ γαλαθηνῶν καὶ ὀρνίθων, καὶ τοῦτο ἀλλοτρίων, ὡς δὴ περὶ ψυχῶν καὶ κανόνων; τί δὲ τῶν

зика ограничити не може. /Али можеш/ свакако одбацити /своја/ блажена, испразна надања која си хулитељски измислио, /ради/ којих нас и малтретирају, жустро поступајући с нама, а све због нашег узалудног /ревновања/ у стварима /црквеним/.

Што је до мене, објаснићу као што јесте и немој се љутити. Изнећу ти оно што говорих у тренутку /душевног/ страдања, а не киптећи од беса или увреде због ствари које се десише, јер не изгубих моћ расуђивања, нити бејах необазрив у ономе што говорих.

„Нећу се лаћати оружја – /говорио сам/ – нити се /ратној/ тактици учити; не учих је ни раније, када време за то одговарајуће изгледаше и кад се многи наоружаваху у љути тој помами.“ И сам знаш каква млистава ово може бити слабост. „Нећу се тући са Антимом аријанцем, иако је престарели ратник, јер сам ненаоружан и неборбен, подложнији ранама /неголи ратовању/.

У том случају, сам се против њега бори, ако ти је тако драго, јер потреба често слабе чини ратницима. Или, пак, потражи саборце, ако он /=Антим/ краде твоје муле, блокира пролазе или, слично Амалику, држи на одстојању Израил (1 Мој. 17, 8–13). Но, уместо овог, у свему ми даруј мир.

Каква је корист, након свега, борити се око младунаца и живине других људи, као да се за душе и каноне /црквене/ боримо? За што митрополитски /град/ лиши-

λαμπρῶν σασίμων ἀποστερεῖν τὴν μητρόπολιν, ἢ γυμνοῦν καὶ ἀνακαλύπτειν τὸ τῆς γνώμης ἀπόρητον, συγκρῦπτειν δέον;“

Ἀλλὰ σὺ μὲν ἀνδρίζου καὶ κραταιοῦ καὶ πάντα ἔλκε πρὸς τὴν σεαυτοῦ δόξαν, ὡσπερ οἱ ποταμοὶ τοὺς χειμάρρους, μήτε φιλίαν μήτε συνήθειαν τοῦ καλοῦ προτιμῶν καὶ τῆς εὐσεβείας μήτε τοῦ ποῖός τις εἶναι δόξεις ἐκ τοῦ ταῦτα ποιεῖν φροντίζων, ἀλλ’ ἐνὸς ὧν τοῦ πνεύματος.

Ἡμεῖς δὲ τοῦτο μόνον κερδανοῦμεν τῆς σῆς φιλίας, τὸ μὴ πιστεύειν φίλοις μήτε τοῦ θεοῦ ποιεῖσθαι τι προτιμότερον.

ти управљања над величанственом Сасимом или оголити и разоткрити своје скривене планове, које прикривати треба?“

Што се тебе тиче, буди храбар, преузми управљање и привлачи све свом начину мишљења, као што река сакупља бујице пролећне; не преуноси пријатељство и блискост над оним што је праведно и побожно и не брини се каквом ће те особом сматрати /људи/ због делања твога, већ се једино предај Духу /Светоме/.

Што се нас тиче, само једно задобијамо од пријатељства твога: да пријатељима не верујемо и да не чинимо ништа од Бога вреднијим.

*Превод са старосрпског:
Лазар Нешић*

Примљено: 16. 3. 2015.
Одобрено: 31. 3. 2015.